

УДК 338.124.4

Городня Т.А.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки**Львівського торговельно-економічного університету***Корнієнко А.О.***магістрант кафедри економіки**Львівського торговельно-економічного університету*

ДІАГНОСТИКА КРИЗОВОГО СТАНУ ТА ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

DIAGNOSIS OF THE CRISIS AND THE THREAT OF BANKRUPTCY OF THE ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

Проведено аналіз досліджень діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства. Визначено низку наукових поглядів, розглянуто важливість проведення діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства. Розраховано показники діагностики для підприємства та проведено діагностичне дослідження різних підходів і моделей у розрізі п'яти років. Проведено дослідження економічної діяльності окремого підприємства.

Ключові слова: криза, кризовий стан, банкрутство, діагностика, конкурентне середовище, фаза, загроза, випадки, показники, моделі, функції, коефіцієнт, динаміка.

АННОТАЦИЯ

Проведен анализ исследований диагностики кризисного состояния и угрозы банкротства предприятия, определен ряд научных взглядов. Рассмотрена важность проведения диагностики кризисного состояния и угрозы банкротства предприятия, рассчитаны показатели диагностики для предприятия. Проведено диагностическое исследование различных подходов и моделей в разрезе пяти лет. Проведено исследование экономической деятельности отдельного предприятия.

Ключевые слова: кризис, кризисное состояние, банкротство, диагностика, конкурентная среда, фаза, угроза, случаи, показатели, модели, функции, коэффициент, динамика.

ANNOTATION

The analysis of the researches of the diagnosis of the crisis situation and the threat of bankruptcy of the enterprise was made, a number of scientific views were determined, the importance of conducting the diagnosis of the crisis situation and the threat of bankruptcy of the enterprise was considered, the diagnostic indicators for the enterprise were calculated and a diagnostic study of different approaches and models in the context of five years was carried out, activity of an individual enterprise.

Keywords: crisis, crisis situation, bankruptcy, diagnostics, competitive environment, phase, threat, cases, indicators, models, functions, coefficient, dynamics.

Постановка проблеми. Функціонування і розвиток підприємства в ринкових умовах залежать від конкурентоздатності його продукції на ринку. Підприємство, що не зуміло вижити в конкурентній боротьбі, зазвичай стає банкрутом. Таким чином, кризовий стан і банкрутство окремих суб'єктів підприємницької діяльності є об'єктивними невід'ємними частинами ринкових відносин.

У процесі ринкової економіки в Україні багато підприємств опинилися в кризовому стані. Причинами цього є вплив нестабільного навколишнього середовища і неоптимальні дії

самих підприємств, що й призводить до банкрутства. Важливою й актуальною є проблема пошуку й упровадження в практику таких форм і методів управління, проведення такої оптимальної діагностики діяльності, використання яких дасть змогу уникнути кризового стану на підприємстві, а в разі його виникнення виходити з нього з найменшими втратами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кризові явища на підприємствах досліджували такі вчені, як І. Ансофф, С.Г. Беляєв, І.О. Бланк, О.П. Градов, А.Г. Грязнова, А.П. Ковальов, Г. Саймон, Е.А. Уткін, Я.А. Фомін, Д. Форрестер, Д. Шим, Ю.В. Яковець та ін. Проблемам діагностики фінансової та економічної кризи на підприємстві присвячено низку праць як зарубіжних, так і вітчизняних учених-економістів, зокрема Е. Альтмана, Т. Тоффлера, І. Романе, У. Бівера, І. Георгіца, Я. Вишнякової, Е. Короткова, Г. Іванова, Л. Лігоненко, В. Василенко та О. Стоянової.

Дослідженню кризи як періодичного явища займався М.І. Туган-Барановський; як невід'ємна стадія життєвого циклу вона розглядалася у роботах Є.С. Мінаєва та В.П. Панагушина. Криза як природне явище життєвого шляху підприємства досліджувалася в працях В.С. Пономаренко та З.Є. Шершньова. Криза як фактор порушення рівноважного стану економічної системи розглядалася Ю.Є. Гайворонською, а криза як потенціал змін досліджувалася в роботах Л.Грінера та К.Ру-Дюфора.

Також зазначимо, що неоднозначність концептуальних підходів до проведення діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства, а також недостатнє опрацювання методологічних і прикладних питань щодо методів і прийомів діагностування вимагають поглиблення наукових досліджень у цій сфері, аналізу сучасних методів і прийомів діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства.

Мета статті полягає у дослідженні методів діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства для подальшої ефективної й оптимальної діяльності на прикладі кон-

кретного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття банкрутства органічно притаманне сучасним ринковим відносинам. Воно характеризує неспроможність підприємства задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет і позабюджетні фонди [3, с. 276].

Криза – це крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості у навколишньому середовищі [1, с. 12].

Криза на рівні підприємства – це форма порушення параметрів життєздатності підприємства, яка проявляє себе протягом певного періоду, характеризується закономірністю та циклічністю виникнення на різних етапах життєвого циклу підприємства, зумовлюється накопиченням протиріч у межах господарської системи та в перебігу її взаємодії із зовнішнім оточенням, має певні наслідки для можливостей його функціонування та розвитку [8, с. 112].

Криза підприємства – це вияв протиріч між показниками розвитку структурних елементів усередині підприємства або елементів зовнішнього середовища, які ставлять під загрозу подальший розвиток підприємства [2, с. 3].

На нашу думку, діагностика банкрутства не повинна обмежуватися констатацією факту наявності кризи на підприємстві, а й повинна надавати потрібну інформацію для розроблення можливих шляхів виходу з неї.

На думку Л.О. Лігоненко, діагностика банкрутства повинна розподілятися залежно від ініціаторів антикризового процесу на такі види [6, с. 136]:

1. Внутрішня діагностика банкрутства – здійснюється за ініціативи керівництва підприємства або його власника.

2. Зовнішня діагностика банкрутства – ініціаторами можуть бути:

– кредитори – основною метою проведення діагностики банкрутства є визначення доцільної поведінки щодо підприємства-боржника;

– інвестори (потенційні санатори) – основною метою проведення діагностики банкрутства є обґрунтування доцільності участі в санації підприємства.

Отже, як було зазначено вище, діагностика банкрутства є комплексним економічним дослідженням, яке має певну послідовність його проведення.

Виділяють три фази кризових явищ підприємства, які тягнуть за собою настання кризового стану [9, с. 41]:

1. Поява окремих факторів невиконання обов'язків підприємства.

2. Загроза подальшому функціонуванню підприємства, що потребує негайного проведення санаційних заходів.

3. Кризовий стан підприємства, що потребує його ліквідації.

Настання кризового стану та загрози банкрутства може виникнути [10, с. 59]:

– під час переходу від стадії початкового розвитку до періоду зростаючого розвитку;

– під час переходу від стадії розвитку до стадії стабілізації;

– під час переходу від стадії стабілізації до періоду глобального спаду та депресії;

– від моменту оголошення банкрутом до ліквідації бізнесу.

Діагностика кризового стану і банкрутства підприємства зазвичай починається з виявлення так званих можливих її симптомів, до яких належать: зменшення обсягів реалізації продукції, спад попиту, зниження прибутковості виробництва, втрата клієнтів, неритмічність виробництва, низький рівень використання господарського потенціалу, зниження рівня продуктивності праці, нераціональне скорочення робочих місць [4, с. 81].

Діагностика починається з аналізу й оцінки структури балансу. Так, показником для визначення кризового підприємства є виконання однієї з таких умов [5, с. 23]:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності на кінець звітної періоду є меншим за 2.

2. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами є меншим за 0,1.

Результати діагностики зводяться до таблиці, де зазначаються використані та розраховані показники зі значеннями на початок періоду, на дату встановлення неплатоспроможності та їх нормативне значення, і за результатами робляться висновки.

Дослідження кризового стану та загрози банкрутству підприємства базується на даних загального аналізу підприємства, результатах дослідження фінансового стану та розрахунках відповідних економічних показників [7, с. 171].

Покажемо проведення дослідження системи показників діагностики кризового стану та загрози банкрутству підприємства за п'ять років.

В Україні оціночним показником, який використовується для діагностики кризового стану і банкрутства підприємства, застосовується коефіцієнт Бівера. За цим коефіцієнтом показником незадовільної структури балансу є такий фінансовий стан підприємства, коли протягом 1,5–2 років цей коефіцієнт не перевищує 0,2. Наведемо його значення для об'єкта дослідження – ТОВ «Агат Косметика» за п'ять років (табл. 1, рис. 1).

Отже, як бачимо з графіку, ймовірність настання кризового стану та банкрутства підприємства була можлива в 2014 р., тоді як далі стан налагодився і показник Бівера з часом зростає, що є позитивним.

Наступним кроком для діагностики ризику настання кризового стану та банкрутства є використання моделі Спрінґейта. Складемо аналітичну таблицю отриманих даних (табл. 2).

Далі на основі проведених розрахунків покажемо графічне зображення результатів даної моделі. Для цього будемо графік моделі Спрінгейта для ТОВ «Агат Косметика» (рис. 2).

За даною моделлю якщо $Z < 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом, а якщо навпаки, то має стабільний фінансовий стан. Отже, як бачимо з розрахунків і графіку прогнозування, ймовірність настання кризового

стану та банкрутства підприємства зводиться до мінімуму, оскільки значення за моделлю Спрінгейта з часом зростає та є більшим за 0,862. Така ситуація збігається з усіма значеннями показників, що розраховано вище.

Наступним кроком для дослідження ймовірності настання кризового стану та банкрутства є використання моделі Лісу. Складаємо аналітичну таблицю отриманих даних (табл. 3).

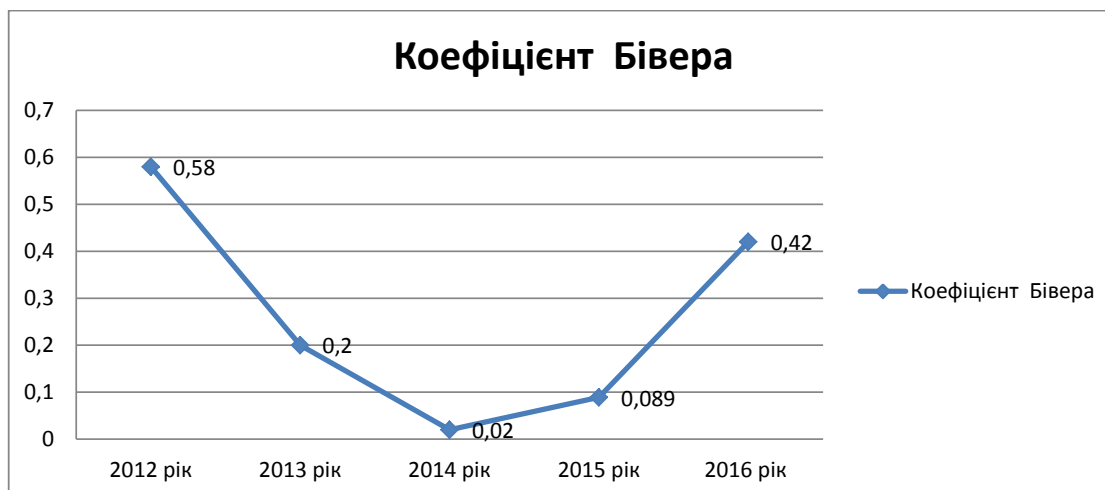

Рис. 1. Графік імовірності настання кризового стану та загрози банкрутства ТОВ «Агат Косметика» за показником Бівера

Рис. 2. Графік імовірності настання кризового стану та загрози банкрутства ТОВ «Агат Косметика» за моделлю Спрінгейта

Таблиця 1

Оціночний показник Бівера ТОВ «Агат Косметика» за 2012–2016 рр.

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Оптимальна спрямованість
Коефіцієнт Бівера	0,58	0,2	0,02	0,089	0,42	зростання

Таблиця 2

Значення чотирьохфакторної моделі Спрінгейта ТОВ «Агат Косметика» за 2012–2016 рр.

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Оптимальна спрямованість
Чотирьохфакторна модель Спрінгейта	0,827	0,879	0,915	0,967	1,43	зростання

Таблиця 3

Значення чотирьохфакторної моделі Лису ТОВ «Агат Косметика» за 2012–2016 рр.

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Оптимальна спрямованість
Чотирьохфакторна модель Лису	0,03	0,027	0,025	0,037	0,038	зростання

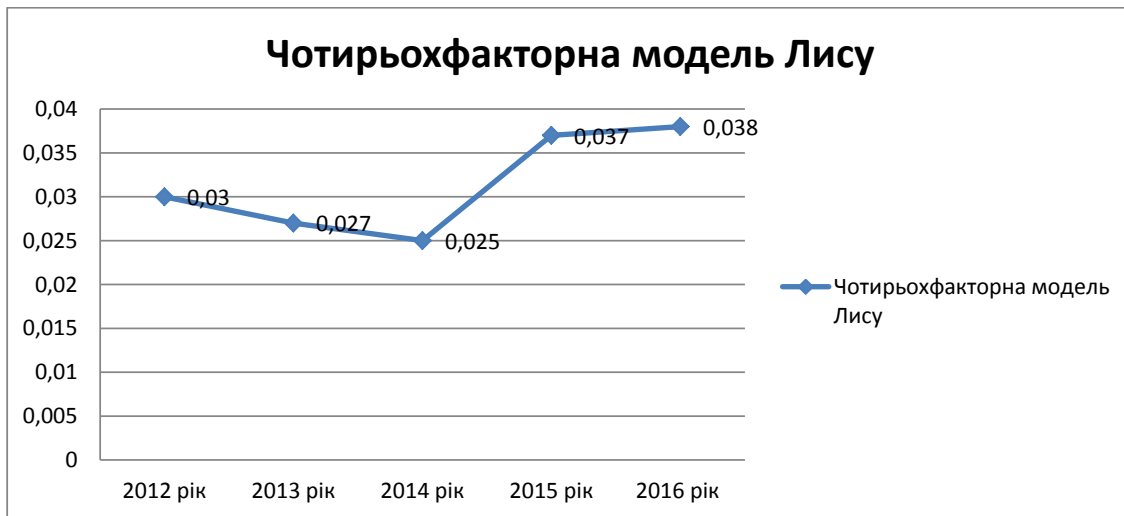

Рис. 3. Графік імовірності настання кризового стану та загрози банкрутства ТОВ «Агат Косметика» за моделлю Лису

Далі на основі проведених розрахунків покажемо графічне зображення результатів даної моделі.

Отже, граничне значення цієї моделі становить $ZL = 0,037$. Як бачимо з розрахунків і графіку, ймовірність настання кризового стану та банкрутства підприємства є неможливою, оскільки значення за моделлю Лису з часом зростає й є більшим за $0,037$, окрім 2013 і 2014 рр., коли ситуація дещо погіршилася. Така ситуація збігається з іншими моделями ризику кризового стану та загрози банкрутства.

Отже, провівши діагностику ризику настання кризового стану та загрози банкрутства в діяльності ТОВ «Агат Косметика», ми побачили, що ймовірність їх настання по деяких методиках є можливою в 2014 р., але більшість методик доводить, що ризик настання банкрутства зводиться до мінімуму, оскільки всі значення за представленими та дослідженими моделями є в межах нормативних значень.

Також сучасну діагностику кризового стану та загрози банкрутства підприємства можна провести з використанням таких моделей, як модель Таффлера, моделі Альтмана, функції Терещенка тощо.

Висновки. Комплексна діагностика кризового стану та загрози банкрутства підприємства являє собою поетапну систему оцінювання, складається з чітко виважених шляхів, конкретного економічного сценарію, детального дослідження за складниками фінансово-економічного розвитку підприємства в розрізі пев-

ного періоду часу, а також обов'язкового проведення діагностики діяльності підприємства в межах ринкового конкурентного середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Василенко В.О. Антикризисное управління підприємством : [навч. посіб.] / В.О. Василенко – К. : ЦУЛ, 2003. – 351 с.
- Гайворонська Ю.Є. Методичні основи функціонування механізму антикризового управління підприємством : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.06.01 / Ю.Є. Гайворонська ; КНЕУ. – Київ, 2006. – 19 с.
- Городня Т.А. Економічна діагностика : [навч. посіб.] / Т.А. Городня, І.П. Мойсеєнко – Л. : Магнолія-2006, 2007. – 305 с.
- Іванюта С.М. Антикризисное управління / С.М. Іванюта. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 287 с.
- Кац И. Антикризисное управление предприятием / И. Кац // Антикризисный менеджмент. – 2008. – № 3. – С. 23–27.
- Лігоненко Л.О. Методологія діагностики банкрутства підприємства та напрямки її вдосконалення / Л.О. Лігоненко // Фінанси України. – 2002. – № 8. – С. 136–142.
- Макаренко І.О. Аналіз проблем антикризового управління підприємством при угрозе банкрутства / І.О. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9. – С. 170–174.
- Пономаренко В.С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : [навч. посіб.] / В.С. Пономаренко, О.М. Трідід, М.О. Кизим. – Х. : ІНЖЕК, 2010. – 323 с.
- Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : [навч. посіб.] / О.О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.
- Шапурова О.О. Моделі оцінки банкрутства та кризового стану підприємств / О.О. Шапурова // Економіка та держава. – 2009. – № 4. – С. 59–64.